

BARANYI FERENC

A LÓNAK VÉLT MENYASSZONY

Vásári komédia egy felvonásban

SZEMÉLYEK:

VINCE, korosabb komédiás

FRUZSINA, élemedettebb nőszemély

GERGELY deák

MÓZSI, meglett legényember

ZSUZSKA, ifju leány

Történik: egy kirakodóvásár szegényes színpadán, néhány száz évvel ezelőtt.

E L Ő J Á T É K

(Szín: a csupasz színpad. Az öt komédiás batyukkal, ládákkal, iszákokkal bevonul a színpadra, miközben a becsalogatót énekli. Mintha egy kirakodóvásár kellős közepébe csöppentek volna, a vásári sokadalmat maga a közönség képezi.)

BECSALOGATÓ

(Bornemissza Péter: CANTIO OPTIMA /1577/ dallamára)

1. Ló- kupec, halárus, mindenféle szerzet, csizmadia, tím:

kinek bőre cserzett, hajtsa fülét hozzánk s maradjon
kicsinyt veszteg

2. Nagytorkú borisszák, részeges mihasznák,
kiknek a csapláros látja csak a hasznát,
zsibbadó fülekkel
szavainkat hallgassák.
3. Feneketlen gyomrú nyögvenyelő népség,
mind, ki lacikonyhán csillapítja éhét,
ízletes ígénkkel
töltse meg az elméjét.
4. Jöttünk messzeföldről, víg komédiások,
nemes portékánk szolgálja okulástok,
épülésekre
lészen, amit itt láttok.
5. Jöjjetek körünkbe, íme a teátrum,
johet jó palóc, sváb, tót, ruszin, szigány, kun,
lészen itt komoly könny,
szerelem és tréfás gúny.
6. Ám, ki idetéved, nyissa ki az erszényt,
rézgarasok nélkül bizony éhen vesznénk,
jól ha mulatnátok,
igen-igen örvidenénk!

(A komédiások letanyáznak. Gergely deák gondterhelten körülné
majd serény cselekvésre buzdítja a többieket.)

GERGELY DEÁK

Csöndesül a vásár, bár még adnak-vesznek,
ám a mi munkánkban most van csak a kezdet,
készülődjünk gyorsan! Mózsi, fogd e zsámolyt
s pontosan a színpad közepére rámold.

Olyan lomhán mozdulsz, mint egy vontató ló,
Vájná ki mind a két szemedet a holló!

VINCE

És az hová álljon? E szüette lóca?
Akkora, hogy alig látszom ki alóla!
(A vállain ugyanis egy lócát tart.)

GERGELY DEÁK

Tegye, Vince bátyám, e zsámoly mögé, la!
(Segít neki)
Igaz, ami igaz, nem könnyű portéka.
(Zsuzska és Fruzsina oldalvást trécselnek, a deák észre-
veszi őket)

Hej, Fruzsina néném! Ide csak, serényen!
Kancsót és csuprokat szerezz be, kérem!

FRUzsINA

Kancsót, és csuprokat? Ugyan, honnan vennék?

GERGELY DEÁK

Ejnye, nénémasszony, ne adja a szendét!
A lacikonyháról lopja el, de tüstént!
hagyja ott zálogba tajtékipám füstjét.
(Zsuzskához fordul)
Zsuzska, idehallgass!

ZSUzsKA

Mi kéne, ha vóna?

GERGELY DEÁK

Fából való sajtár, vagy kicsiny hordócska.

Zsuzska

Fából való sajtár? Észnél van kegyelmed?
Tán a szoknyám alatt sajtárokat rejtek?

GERGELY DEÁK

Bárki kölcsönadja, ki tehenet árul,
Ennyit megtagadni ki tudna egy lánytul?
De még mindig itt vagy?

ZSUZSKA

Megyek, maga hajcsár!

Fertály óra múlva meglesz az a sajár.

GERGELY DEÁK

(utánakiált)

Fertály óra múlva? Itt legyen azonnal!

(dohogva, magában)

Hej, de nehéz banni a szép leányokkal!...

(töprengve)

Mi kellene még, mi?

VINCE

Vélném, hogy egy asztal.

GERGELY DEÁK

Igaza van bátyám, bár ez nem vigasztal,

mert az igazára bajosan pakolhat

Zsuzska a darabban kancsót majd a bornak.

(töprengve, kis kétségbeeséssel)

Honnan vegyünk asztalt, te szentséges isten?

VINCE

Azért vagyok én itt, hogy eszem segítsen

GERGELY DEÁK

Hogy gondolja? Szóljon!

VINCE

Egyszerű ez, pajtás.

Mózsi lópokróca lesz itt a megoldás.

GERGELY DEÁK

Mózsai lópokróca hogy lehetne asztal?
Kend megőrült!

VINCE

Hátrébb csak az agarakkal!
A tenger pizsoktól az a durva kelme
olyan kemény, mintha bükkfadeszka lenne.
Négy kisebb fatuskót teszünk majd alája,
az a négy tuskó lesz asztalunk négy lába.

GERGELY DEÁK

Bölcs beszéd, bevallom. Jól van, szent a béke.
(kiáltva)

Mózsai, hol csatangolsz? A pokrócod kéne!

MÓZSI

(előtántorog)

Itt vagyok. Ki szólít? Ó, a deák úr tán?
Várok parancsára.

GERGELY DEÁK

Ez berígott csúnyán.

Hol voltál, ebadta?

MÓZSI

Ej, ne heveskedjen!
Játékhoz szükséges kellékért siettem.

GERGELY DEÁK

Kellékért siettél? Majd adok én néked
játékhoz szükséges csattanó kelléket!

MÓZSI

Netene! Az ember a lábát lejárja.

Arra nem gondolt, hogy bot kell a kupákba?

GERGELY DEÁK

A kupákba kell, de nem beléd, te álnok!

(enyhültebben)

Eridj, mosakodj meg, így nem lehet játsznod.

(Eközben mindenki megérkezik azzal, amiért szalajtották.)

GERGELY DEÁK

Végre megvan minden. Rendezzük el gyorsan,

aztán elkezdhetjük komédiánk ^{nyomban} gyorsan.

(pillanatok alatt elrendezik a színt, egy kurtanemesi porta egyszerű tornácát)

Publikum van-é már?

(kinéz)

Hüha, mennyi ember!

Kezdődhet a játék, késlekedni nem kell.

(Előrejön a közönséghez)

Tisztelt közönség, mindenkit köszöntök!

Angyal, hozott minket, nem pediglen ördög,

vígsgót kínálunk jószívvel tinéktek,

bohó játékunkat ki is nevéssétek.

(körbemutat, majd mindig arra a szereplőre bök, akiről beszél)

Nézzetek körül hát. Ez itt úri porta,

kurtanemes lakja, dölyfös és mogorva,

e nemes lesz Vince s Fruzsina a lánya,

kinek fejecskejét szorítja a párta.

Zsuzska a szolgálót alakítja itten,

dolga az lesz, hogy majd bort hozzon, terítsen,

s Mózsi? Lócsiszár lesz szerepe szerént ő,

Kezdődjék a játék s nevetést fakasszon,

darabunk címe:

A LÓNAK VÉLT MENYASSZONY

(A lónak vélt menyasszony szereposztása szerint, ahogy Gergely deák elsorolta. Mindenki a saját nevén játszik.)

1. jelenet

(Vince, Zsuzska)

VINCE

Hallod-e te Zsuzska, rend legyen ám itten,
két szorgos kezecskéd máris megterítsen,
két szapora lábad fusson a pincébe,
három findzsa jó bort tüsténkedj élembe,
két számóca-ajkad édesen köszöntse
majd az érkezőket.

ZSUZSKA

Mondja már, ki jön be
e szomorú házba?

VINCE

Két legényt is várok,
egyik lovat venne, másik boldogságot,
lócsiszár az egyik, kell neki a kancám,
bizony, bolond lennék, hogyna el nem adnám,
derék ló a Mancsi, bár kissé gebécske,
ezért majd b o r t hintünk a csiszár szemébe...
Víg deák a másik, kell neki a lányom,
Isten úgy segítjen, frigyüket megáldom,
bár Fruzsina immár korosabb leányzó,
hája több, mint bája - s az is elvirágzó,
ugy vélem azonban: a szegény legénynek
hozomány kell inkább, nem pedig ígézet.
Ej, te még itt vagy? Hol a piros nektár?
Hozz bort lány, de tüstént!

ZSUZSKA

Jól van, jól, megyek már,
a lótás-futásban kiszakad a lelkem,
nincs egy minutányi nyugtom.

VINCE

Sebesebben!

Furton-furt csak trécselsz s rögtön itt a vendég!
Szomjan vész, ha nem kap hűvös bort.

ZSUZSKA

No tessék!

Ő mond szószátgárnak, s néki jár a szája!

VINCE

Hallgass! már el Zsuzska, s eredj a pi...(ncébe)!

(Zsuzska el)

Átközött fehérnép! Verni kéne mindet!

De lám, jön egy ember és felém tekinget,
ez a lócsiszár lesz, oly ravasz a képe,
maga ösztövé, ám degesz az erszénye,
szimatol az orra, szemei vadásznak, -
ez a lócsiszár lesz!

2. jelenet

(Vince, Gergely deák)

GERGELY DEÁK

Békesség e háznak!

(magában)

Ő lesz hát apósom, ez a morcos ember,
remélem, a lánya kedvesebb - s megkedvel.

(fennhangon)

Békesség e háznak s a jó embereknek!

Messze földről jöttem.

VINCE

Isten hozta kendet!

Kerüljön hát beljebb, mit ácsorog ottan?

Borért a szolgálót már elszalajtottam.

GERGELY DEÁK

Az bizony most jó lesz, bensőm szinte porzik,
kiszáradt a torkom.

VINCE

Fogja e csuport itt,

kerül bele nedv is, kerül nemsokára.

(a pince felé)

Hozod a bort, Zsuzska, végre-valahára?

3. jelenet

(Vince, Gergely deák, Zsuzska)

ZSUZSKA

Jól van, jól, jövök már, soká ugyse húzom!

(észreveszi a vendéget, megszeppen)

Jó napot kívánok.

GERGELY DEÁK

Én is neked, hugom.

VINCE

Nos, igyunk már végre, szomjunk jó bor hűtse,

Isten hozta kendet!

GERGELY DEÁK

Hát... egészségünkre!

(koccintanak, Zsuzska közben kimegy)

4. jelenet

(Vince, Gergely deák)

VINCE

Ez a piros nektár bölcsességet hoz ránk.
Halljuk hát, barátom, mi szél hozta hozzánk?

GERGELY DEÁK

A portékát jöttem meggusztálni. Mondja:
hogyan hívják a kedvest?

VINCE

A kedvest? Otromba
inkább az, nem kedves. Mancit névre hallgat,
izmos, egészséges, nagy fogai vannak,
Miska, a lovászom, többször megkefélte
- jó-dolgos a Miska, tíz arany a bére -
még az alhasát is megvakarta néha,
hogyan kedvére legyen kendnek a portéka.

GERGELY DEÁK

Micsoda?! A Miska megkefélte Mancit?
Gúnyt űz-é belőlem bátyám, vagy haragszik?

VINCE

Miért haragudnék? Magam sem voltam rest,
a saját kezemmel gondoztam a "kedvest",
amikor a Miska nagyon be volt rúgva,
biz, magam csináltam, rám maradt a munka,
s idézem a régi kocsisok csapatját:
a Mancit mindnyájan szívesen vakarták...

GERGELY DEÁK

Borzalom! Gyalázat! Ily fertelmességet!
Legalább templomba járó, jámbor lélek?

VINCE

Mit keresne ottan? Bár falunk lelkesze
egy ízben a Mancit árendába kérte,
rámászott a vén pap és a templomszolga
segedelme mellett jól meglovagolta.

GERGELY DEÁK

Elég! Ezer ördög! Szava, mint a méreg,
hogy beszélhet ennyi istentelenséget?
Ideje volna már, hogy valami szebbet
mondjon a Manciról.

VINCE

Ej, nem értem kéndet,
ezidáig is csak szépet mondtam róla,
mit papoljak többet? Jó járású, hóka,
sokat bír, trágyát is tapostathat vele,
ha makrancos, jót tesz majd az ostor nyele,
mi van érdekes még? Semmi. Hacsak nem az,
hogy a múlt évben volt utoljára hasas.

GERGELY DEÁK

Hasas volt? Szörnyűség! Ja, persze, a Miska...

VINCE

Miket fecseg össze, ki a bort nem bírja?
Egy derék kocsisról, eő, mit nem gondok még?!
Itt lakik nem messze a Répcei szomszéd,
az ő csődöre volt a ludas a dologban...

GERGELY DEÁK

Csődör? Ne folytassa! Szétpukkadok nyomban!
Ez égbekiáltó! Szava, mint a szablya
hasít a szívembe. A tulajdon apja

a kocsisok csapatja nem volt elég néki?

Eb, aki a lányát feleségül kéri!

(Felpattan, elrohan. Vincének most gyúl fény az agyában.)

VINCE

Micsoda? A lányom? Lovamról beszéltem!

Öcsémuram, várjon! Az istenre kérem!

5. jelenet

(Fruzsina)

FRUzsINA

(sóhajtozva jön)

Hej, veszett volna meg, ki a deákságot
szerzette hajdanán, s a katonaságot,
mert - ím - befellegzett a sok szép leánynak:
az eszes legények elmennek deáknak,
az erős legények katonának mennek,
öldöklő csatában hírnevet szereznek,
csak az marad itthon, aki hitvány, mulya -
a sok szép leányzót megüti a guta.
Régóta virul már fejemen a párta,
de nem méh, csak légy szállt eddig a szirmára:
egy-két mesterlegény kérte kezem párszor,
magát illendőnek hitte mind a jámbor.
Még hogy én mesterné? Nagyíaru és nyelves?
Aki ezt akarja, ép az már sosem lesz:
boroskancsót zúzok szét a fején nyomban,
a leánykérésbe csúnyán belerokkan!
Ámde egy deáknak szivem odaadnám,
oltár elé büszkén vonulnék a karján,

este pátyolgatnám, reggel ébresztgetném,
átilláját magam gombolnám be mellén,
az ülepe alatt megfujnám a zsámolyt,
úgy raknék elébe szalonnát, pohár bort,
nincsen asszony, aki boldogan ne nézze
amint jó étvággal früstökölget férje.

(meglátja az árván maradt boroskancsót, a kiürített csuprokat)

De ugyan mit látok? Bor az ottan, bor hát!

Amivel a bölcsek torkukat locsolják,
s habár nem ibdomos fejérnépnek inni:
mehúzom a kancsót istenesen, így ni!
(nagyot iszik)

Mondták kiskoromban: szomjad meggyél oltsad,
almával adózzál szikkadt garatodnak,
ám ahogy e portán csebredtem lassan;
megtanultam a bort inni hatalmasan,
ez által mellyemnek szaporodik teje,
hogymajd gyermekemnek nőjön fara s feje.
Bor nélkül elménknek lomhán fut a lova,
ostoba és tompa, kemény, mint a kova,
mit és az a hordó, amely üresen kong?
Kántor is, ha borral megtelik, jobban dong,
a szerelmes asszony csókja bortul édes,
bizony botor, aki józanon megy férjhez!
(Újra hatalmasat iszik)

6. jelenet

(Fruzsina, Lócsiszár)

LÓCSISZÁR

(zajtalanul érkezik)

Hú, a teremtésit! Ez aztán a gége!
Hektószámra ömlik az ital beléje,
ha közbe nem lépek, még berúg az áldott,
s nem venném szivemre.

(fennhangon)

Jó napot kívánok!

FRUZSINA

(ijedten kapja le szájáról a kancsót)
Isten hozta hozzánk! Legyen napja boldog!

(Súgva, a közönséghez)

Ez biztos a deák, kiról apám szólott,
ábrázata oly bölcs, akár a bagolynak,
szemébe szerelmes tüzek imbolyognak.

(fennhangon)

Kerüljön már beljebb! Foglaljon helyet hát!
Kóstolja meg kend is ezt a piros nektárt,
aztán mondókáját adja elő rendre,
árulja el nékem, mi szél hozta erre?

LÓCSISZÁR

(komótosan letelepszik)

Jöttem a portékát meggusztálni. Mondja:
hány éves a vén csont?

FRUZSINA

(elhülve)

Hú, milyen goromba
s illetlen beszéd ez! Talán illedelemet
nem tanult a messzi oskolákban kelmed?

LÓCSISZÁR

(tréfának vélvén a dolgot, nevetve)

Megkövetem szépen. Szívén hordja sorsát,
lám, a portékának. Hát megadom módját:
milyen névre hallgat a királyi nőtény,
akinek a színe maga a verőfény?

FRUzsINA

Ez már illő beszéd. Fruzsina a neve,
ifjúnak nem ifjú, de még nagy a heve,
lánggra gyújtja azt is, kiért lánggra lobban,
ha értenek hozzá - kezes lesz legottan.

LóCSISZÁR

Nekem ne lánjoljon, csak bírja a hámat,
s legyen engedelmes, ha hátára hápok,
farát ne dobálja, mikor sarkantyúzom,
mert az ostorommal nótáját elhúzó.

FRUzsINA

(magából kikelve)

E gyalázatosság az egekig ér föl!
Lehet így beszélni egy jó, tiszta lényről?

LóCSISZÁR

Remélem, hogy tiszta. A lovász-legénykék
bizonytalap naponta többször megkefélték,
s jól meg is vakarták fejétől-hasáig,
olyan így a jámbor, milyet a szem áhít.

FRUzsINA

(egyre őrzöngöbben, a bortól is tüzelve)

Hogy milyen a jámbor, azt megtudja menten!
Földben a kukacok osztozzanak kenden!

(Felkapja a boroskancsót, képen önti vele a csiszárt, majd
ütlegelni kezdi, ugyancsak a kancsóval)
Nesze, nesze bugris! Nesze, te gazember!

Majd én agyonverlek, ha az isten nem ver!
Csútot - énbelőlem? Fruzsinaából csúfot?
Még hogy ostoroddal nótámat elhúzod?
Majd én húzom el a nótádat, te szörny, te!
Ily mocskot okádni egy védtelen hölgyre!
Vén csont vagyok? És hogy kocsisok keféltek?
Megemlegeted még istentelenséged!

LÓCSISZÁR

(jajveszékelve igyekszik menekülni)
Segítség! Ez örült nőszemély agyonver!
Istenemre, én úgy beszéltem, ahogy kell,
mitől bősziül így hát? Részeg, istenuccse!
Sose hittem volna, hogy egy asszony sújt le.
Jaj, a fejem, hátam! A derekam jaj, jaj!
Ez eszelős némbér szünet nélkül vagdal!

7. jelenet

(Fruzsina, Lócsiszár, Vince, Gergely deák)

VINCE

(Vince és Gergely deák megbékélve jönnek)
Hijnye, az áldóját, Mi van itt, hé? Ennek
a fele se tréfa - ezek verekednek!

GERGELY DEÁK

Kedves ipamuram, ki ez a goromba
fráter, ki rátámad törékeny asszonyra?
No, bárki legyen, ellátom a baját,
ha én eltángálom, megnézheti magát!
(Ő is rárohan a lócsiszárra)

VINCE

Nyughassatok végre! Értem már a dolgot:
rút csalatkozás tett belőlünk bolondot,
senki sem az itten, aminek most látszik,
másik lett az egyik s egyik lett a másik,
én deák uramat lócsiszárnak véltem
s a lócsiszár játszott a deák mezében,
álljatok meg végre! Jaj, nem hallanak, nem!
Szétpakolom őket, szétpakolom menten!
(Beleveti magát a gomolyagba, megpróbálja széttaszigálni a
verekedőket)

8. jelenet

(Előbbieket, Zsuzska)

ZSUZSKA

(Takarosan jön, kikeményített, fehér kötényben, felkötött
hajjal. Egészen megváltozott. Észreveszi a verekedőket,
rémülten)

Jesszusom, mi történt? Megháborodtak tán?
Még megölik egymást, s mi lesz velem aztán?
Mitévő legyek, jaj! Vízet gyorsan rájuk!
S talán abbahagyják öldöklő csatájuk!

(Felkapja a teli fasajtárt s vizet zúdít a verekedőkre.
Azok leállnak, abba a pózba merevedve, amelyben a "zuhany"
érte őket)

No, így békességes, ilyen csöndességben,
kövessék meg egymást, megkövetem szépen.

- GERGELY DEÁK

(Zsuzskára meredve)

Édes ipamuram, e tündét leányzó
az én arám, úgy-é?

VINCE

Ez csak a szolgáló!

Nem emlékszel rája? Ő hozta a bort be,
mikor a csizmádról verted még a port le.

(Fruzsina-ra mutatva)

Menyasszonyod ott áll, csatakosan, tépve,
ezer amazonnak válna a díszére,
ő az én lányom, íme, a mátkád,
eridj és csókold meg bíborszín orcáját!

LÓCSISZÁR

(óvón Fruzsina elé ugrik)

Azt már nem! E hős lány csakis engem illet!
Régen megfogadtam édes szüleimnek,
hogy én csupán akkor házasodom, hogyha
egy nő szépségével letaszít a porba.
Ha nem is szépségével, de bivaly-erővel
a nótámat többször húzta ez a nő el,
s mivel porig sújtott, fogadalmam állván
feleségül kérem. Adja hozzám, bátyám!

VINCE

Hej, mordizom adta! Kupec kend, vagy kérő?
Kanca kell kelmednek, avagy feleség? Hó?

LÓCSISZÁR

Igaz, a lováért jöttem ide én csak,
ámde hadd legyek most a lovával csélcsap,
s hadd vigyem a lányát. Látta, a deáknak
a szolgáló tetszik - s ő is a lánynak.

VINCE

Nicsak! Vetélytársák - s pendülnek egy húron?
Mit szólsz hozzá, deák uram?

GERGELY DEÁK

Belenyugszom.

A sors akarata szerint legyen úgy, hogy
Fruzsina hozzámén a lócsiszár úrhoz,
énhozzám meg jójjön e tündér lányka,
én biz azt se bánom, hogy nincs hozománya.

FRUZSINA

Igy lopják az időt órákig vitáztván,
nekem édesmindegy, ki veszi le pártám,
legyen a csiszár az. Mért ne legyek párja?
Hiába is várnék vitézre, deákra.

ZSUZSKA

Ilyen boldogságot! Nincs vagyonom, pénzem,
de az életemet szép emberrel élem!

VINCE

Nem addig van ám az, Zsuzska, te kis okos,
azt hiszed, hogy gazdád kőszívű és gonosz?
Régen eldöntöttem, hogy - ha bárki megkér -
olyan hozományt kapsz, mintha lenyom lennél...
(a többiekhez)

Nos, de ihatnánk már e nagy ijedtségre,
s arra, hogy a párját ki-ki meglelé e
nagy felfordulásban. Megkövetek szépen

mindenkit, barátaim, s igyunk végre.

MIND

(Koccintanak, isznak)

GERGELY DEÁK

(Előrejön)

Érdemes közönség! Végetért a játék.

Nekünk tapsuk lészen a legszebb ajándék,

ha jól szórakoztak, mánekünk több sem kell,

mert a kacagástól jobba lesz az ember,

szája kürtőjén át elfüstöl a mérge,

szívébe költözik napsugaras béke,

ezt a napsugárnyi békét, szívvel kérem,

vigyék haza tőlünk, - vásárfiaképpen!

F Ü G G Ö N Y